Creatief met kurk: van satirische sketches naar sustainable grondstof

‘En het basismateriaal voor vandaag is… kurk!’ Ivar reageert lachend op de suggestie om kurk als grondstof te onderzoeken. Het materiaal doet hem denken aan de sketches uit de satirische serie *Kreatief met Kurk*. ‘Ja ja, ik weet het…’, zegt Floris, ‘Kurk heeft nog steeds een imagoprobleem. Maar geloof me, het materiaal heeft allerlei duurzame eigenschappen en je kunt er veel meer mee dan je denkt!’

Portugal: kurkkampioen van de wereld
We zeilen naar Lagos, in de Algarve. Een streek in Zuid-Portugal waar de kurkeik goed gedijt. Als we de omgeving verkennen, zien we de bomen overal. Logisch, als je bedenkt dat Portugal verantwoordelijk is voor ruim 52 procent van de 350.000 ton kurk die elk jaar wereldwijd wordt geproduceerd. De rest komt uit andere landen rond de Middellandse Zee.

De kurkeiken zijn al van ver te herkennen. Ze lijken op onze Noord-Europese eiken, maar dan met kleinere bladeren. Het is de bijzondere schors die hun aanwezigheid verraadt, helemaal als de bomen net zijn geschild. Dan is de onderste, kale helft van de stam fel roodbruin.

Natuurlijk en hernieuwbaar
Er valt ons nog iets op: de witte cijfers die er met verf op zijn gekalkt. Het werk van vandalen? Zeker niet! We krijgen uitleg van een boer die bezig is op z’n land. ‘Eens in de negen jaar halen we de schors eraf. Het vraagt wat geduld, maar alleen zo krijgen we de beste kwaliteit. Als geheugensteuntje verven we het laatste cijfer van het oogstjaar op de stam’. ‘Maar is dat schillen niet slecht voor

de bomen?', vragen we. 'Nee hoor, die blijven gewoon staan. Ze kunnen wel tweehonderd jaar oud worden en mogen niet zonder toestemming worden gekapt. Na een oogst groeit de schors vanzelf weer aan. De kwaliteit neemt zelfs toe, doordat de schors ronder wordt.'

Qua duurzaamheid zit het dus wel goed met de kurkeiken: ze zijn een bron van natuurlijk, hernieuwbaar en biologisch afbreekbaar materiaal. Ook leren we dat alle kurkbossen samen zo'n tien miljoen ton CO_2 per jaar uit de lucht halen. Kurkeiken komen daarnaast van nature veel voor in gemengde bossen, waar ze een belangrijke rol spelen in de waterhuishouding. De bomen dragen bij aan een gevarieerde leefomgeving voor veel verschillende planten en dieren. Door de gezonde biodiversiteit worden kurkeikbossen ook wel de Amazone van Europa genoemd.

Lokale werkgelegenheid
De kurkeik vormt een belangrijke inkomstenbron voor landeigenaren en *tiradors*. Deze kurkschillers beheersen een eeuwenoud ambacht, dat nog altijd met de hand wordt gedaan. Met een speciale bijl verwijderen ze de schors, zonder de boom te beschadigen. Een heel precies werkje, dat in het seizoen zeer goed betaald werk oplevert voor mensen uit de regio.

Maar na het schillen houdt het werk natuurlijk niet op. We krijgen een rondleiding bij lokale kurkfabriek *Novacortiça*. 'De geschilde schors wordt eerst maanden gedroogd, daarna gestoomd en geplet,' legt Susana uit. Haar familie bestiert het bedrijf al generaties lang.

Bekend van de wijnkurk
Susana licht toe waarom het materiaal zo geschikt is om wijnflessen af te sluiten. 'Kurk heeft een elastisch geheugen; het materiaal zet altijd weer uit naar de oorspronkelijke vorm. Het ademt, maar geeft geen smaak af. Het is stevig, maar flexibel. Het is licht, maar slijt niet en kan zowel tegen hitte als kou.' Daar is natuurlijk geen speld tussen te krijgen. 'Maar hoe ontstaat dan de kurksmaak die soms een goede fles wijn compleet kan verpesten?', vragen we Susana bijdehand. 'Die wordt veroorzaakt door een schimmel, maar onze industrie heeft dit probleem door strenge controles vrijwel volledig uitgebannen.' Daar lijkt het inderdaad wel op, als je ziet hoe intensief alle kurk bij binnenkomst en tijdens de verwerking wordt gecheckt.

Susana legt uit dat de kurken voor de beste wijnen uit één stuk zijn gemaakt. 'Kurk van mindere kwaliteit, snijrestjes en oude kurken worden vermalen tot granulaat. Deze korrels wordt gemengd met hars om allerlei producten te maken. Wijnkurken voor minder dure wijnen bijvoorbeeld. Zo wordt alles gebruikt, een productieproces zonder afval dus.'

Kampioen veelzijdigheid
In de fabriekswinkel ontdekken we wat er nog meer van kurk wordt gemaakt. Zo blijkt kurkgranulaat ideaal voor sportvelden en als isolatiemateriaal. Omdat het licht en toch sterk is, hittebestendig, isolerend en waterdicht. Ook zien we vloertegels en akoestische wandbekleding. Naast deze industriële toepassingen,

wordt kurk steeds meer ingezet voor meubels en als vervanging voor kunststof. Zo zien we een hele bank bekleed met kurk en liggen er onder andere schoenen, tassen en telefoonhoesjes in de etalage. Bij deze producten wordt kurk vaak gebruikt in combinatie met andere materialen, zoals textiel en leer. Je kunt het zo gek niet verzinnen, of je kunt er kurk voor gebruiken. Dat moet ook de eigenaar van een nieuw hotel in Portugal hebben gedacht, toen hij bijna zijn hele hotel in kurk liet uitvoeren: het Ecorkhotel.

Wereldwijde duurzame oplossing?
De veelzijdigheid en duurzame eigenschappen van kurk zijn indrukwekkend. Dat kurkeiken daarnaast de lokale werkgelegenheid stimuleren en een belangrijke bijdrage aan ecosystemen leveren, maakt ze nog waardevoller. Deze bomen zouden toch over de hele wereld mooie duurzame oplossingen kunnen bieden? Onze rondleidster Susana tempert ons enthousiasme enigszins. 'De kurkeik is behoorlijk kritisch op bodem en klimaat. En er is veel geduld nodig, want het duurt ruim 40 jaar voordat zo'n eik voor het eerst kwalitatief goede kurk produceert'.

Het verspreiden van de kurkeik is dus een langetermijnoplossing, maar we kunnen de opmars van het materiaal nu al stimuleren. Bijvoorbeeld door kurk als alternatief voor kunststof in te zetten bij de productie van gebruiksvoorwerpen. Zo steunen we deze duurzame industrie en dragen we een steentje bij aan CO_2-opslag en het behoud van waardevolle ecosystemen. We kunnen dus niet alleen creatief zijn met kurk, maar vooral ook duurzaam!